

**НАЦІОНАЛЬНИЙ І МІЖНАРОДНИЙ МЕХАНІЗМИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ЯК ЦІЛІСНА ПРАВОВА
СИСТЕМА: ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЇХ
УДОСКОНАЛЕННЯ**

*Туряниця В.В.,
к.ю.н., доцент кафедри теорії
держави і права юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Права і свободи людини і громадянина та механізм їх захисту постійно знаходяться в полі зору науковців. Дана проблема – одна з важливих у напрямі внутрішньої та зовнішньої політики кожної держави світу, а також з огляду впливу складного і багатогранного глобалізаційного процесу як фактора інноваційних підходів до трансформації механізму забезпечення прав і свобод людини як на внутрідержавному, так і міжнародному рівнях. Така увага до проблеми забезпечення і практичної реалізації прав і свобод людини та пошуку механізмів їх ефективного захисту на різних рівнях є одним із фундаментальних критеріїв оцінювання рівня демократії будь-якої держави та суспільства взагалі на сучасному етапі.

Зауважимо, що проблема прав і свобод людини і громадянина після Другої світової війни вийшла за рамки внутрідержавного права на міжнародний рівень, а разом із цим виник і наддержавний (міжнародний) механізм захисту прав і свобод. Уже в 1948 році в цьому плані був прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН перший правовий акт – Загальна декларація прав і свобод людини, положення якої набули міжнародного стандарту. Згодом появляються інші міжнародно-правові документи, що регламентують права на міжнародному рівні та утворюють відповідні групи норм і обов'язків та механізм їх захисту на національному та наднаціональному рівнях.

Механізм забезпечення прав людини безпосередньо пов'язаний з вимогами верховенства права. Права і свободи людини та громадянина, взяті в системній єдності, визначають їх загальний правовий статус та міру свободи в державі і суспільстві.

Питання прав людини, їх забезпечення на рівні національної правової системи та міжнародного права досліджувалися в українській правовій науці від початку 1990-х років, у тому числі й у працях провідних вітчизняних учених [1,2, 3,4].

У рамках правової науки (теорії держави права, конституційного права, інших галузевих юридичних наук) питання структури, форм і функцій механізму забезпечення прав і свобод особи як єдиного цілісного явища суспільно-правової дійсності досліджено недостатньо. Насамперед, розрізняються поняття «охорони» (захисту) і поняття «забезпечення реалізації».

Механізм забезпечення прав і свобод особи – це єдине, цілісне і якісно самостійне явище правової системи, яке є комплексом взаємозв'язаних і взаємодіючих передумов, засобів та умов, які створюють належні юридичні і фактичні можливості для повноцінного здійснення кожним своїх прав і свобод. Складові елементи механізму забезпечення прав і свобод особи, до яких належать правовий статус особи, юридичні гарантії прав і свобод та загальносоціальні умови, знаходяться між собою не у простих односторонніх зв'язках, їх зв'язки є взаємними, тобто всі елементи даного механізму взаємно впливають один на одне. При цьому, взаємозв'язок правового статусу особи і загальносоціальних умов забезпечення прав і свобод проявляється в тому, що стан розвитку суспільства обумовлює наявність певних запитів, необхідних для нормального існування індивідів, а правовий статус опосередковує юридичні можливості використовувати соціальні блага, створені в конкретно-історичних умовах.

Правовий статус особи визначає зміст і призначення юридичних гарантій прав і свобод особи, а нормативні засоби забезпечення прав і свобод в свою чергу створюють належні юридичні умови для ефективного їх здійснення. Загальносоціальні умови безпосередньо обумовлюють дієвість юридичних

гарантій забезпечення прав і свобод особи, в свою чергу можлива недостатня результативність юридичних засобів забезпечення прав і свобод викликає нагальну потребу у впровадженні комплексних соціально-економічних, політичних та інших перетворень [6, С.6-7].

Інше розуміння механізму забезпечення прав і свобод: це система правових інструментів та засобів, створених та закріплених державою для регулювання процесів у сфері прав і свобод людини і громадянина через відповідні органи, їх реального визначення та здійснення. Так зазначений механізм входить до складу системи загальносоціальних, юридичних, внутрішньодержавних та міжнародних гарантій прав і свобод людини і громадянина [7, С.39-41].

Деякі інші аспекти механізму забезпечення прав і свобод людини акцентуються адміністративною наукою, зокрема визначається, що «механізм адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина представляє систему засобів, які є елементами, складовими впливу цієї галузі права на суспільні відносини та встановлювані її нормами гарантії реалізації цих прав (поновлення в органах виконавчої влади та суду, захист за допомогою адміністративної відповідальності та прокурорського нагляду» [8, С.15].

Практичне втілення у площину суспільних відносин «правове забезпечення прав і свобод громадян у сфері публічного управління знаходить через функціонування адміністративно-правового механізму забезпечення означених прав і свобод». Адміністративно-правовий механізм забезпечення прав і свобод громадян у сфері публічного управління – це процес діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування щодо створення належних умов реалізації, охорони та захисту прав і свобод громадян від протиправних дій, шляхом виконання матеріальних і процесуальних юридичних засобів та способів. Названий механізм є необхідним для підтримки законності і правопорядку як основи і невід’ємної умови нормального життя цивілізованого суспільства [9, С.28-29].

Визнаючи сьогодні державами глобальний характер прав і свобод людини, пріоритет загальнолюдських цінностей, закріплених у міжнародних правових актах, у системі механізмів захисту прав і свобод людини наявні два рівні – внутрідержавний і міжнародний, котрі виступають двома самостійними системами, між якими наявний тісний взаємозв'язок. Основне завдання по захисту прав і свобод людини лягає на внутрідержавні механізми, кількість і функції яких залежать від особливостей національної правової системи. Вони є гарантом прав і свобод і забезпечують верховенство права в усіх його аспектах [10, С.4,5].

Автор на основі аналізу теоретико-методологічних підходів учених до розуміння поняття механізму забезпечення прав і свобод людини і громадянина та враховуючи вплив сучасних процесів глобалізації на даному етапі на вдосконалення даного феномену сформулював таке визначення: *механізм забезпечення прав і свобод людини - це наявність сукупності правових та інституційних засобів на національному та наднаціональному рівнях, які досягають результату реального втілення в соціальну практику можливостей і прерогатив, які випливають зі змісту прав і свобод людини.*

Список використаних джерел:

1. Варламова Н.В. Классификация прав человека: подходы к проблеме / Н.В. Варламова // Сравнительное конституционное обозрение, 2009, №4. - С.152-166.
2. Тацій, В. Утвердження і забезпечення прав та свобод людини – головний конституційний обов'язок демократичної, правової, соціальної держави / В. Тацій // Вісн. Акад. правових наук України, 2000, № 4. – С.24 – 31.
3. Орзіх, М. П. Міжнародно-правові стандарти і права людини в Україні / М. П. Орзіх // Право України, 1992, № 4. – С.16 – 19.

4. Пащенко, О. Європейські стандарти у галузі прав людини: реалії та перспективи українського законодавства / О. Пащенко // Право України, 2006, № 4. – С.32 – 35.

5. Римаренко, Ю. Права людини та громадянина, права народів, права етнічних меншин / Ю. Римаренко // Укр. часопис прав людини, 1996, № 3 – 4. – С.19 – 23.

6. Волинка, К.Г. Механізм забезпечення прав і свобод особи: питання теорії і практики: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / К.Г. Волинка; НАН України; Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. — К., 2000. — 16 с. — укр.

7. Радзієвська, В.В. Формування правового визначення поняття механізму забезпечення прав і свобод людини і громадянина [Текст] / В.В. Радзієвська // Права людини в умовах сучасного державотворення: теоретичні і практичні аспекти: зб. тез доповідей за матеріалами IV Міжнародної науково-практичної конференції студентів і молодих вчених (11-12 грудня 2009 року) / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». - Суми, 2009. – С.39-41.

8. Ієрусалимова, І.О. Механізм адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / І.О. Ієрусалимова; Ін-т законодавства Верхов. Ради України. — К., 2006. — 20 с. — укр.

9. Лазур, Я.В. Забезпечення прав і свобод громадян в сфері публічного управління: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Я.В. Лазур; Ін-т законодавства ВР України. — К., 2011. — 40 с. — укр.

10. Туряниця, В.В. Словацька республіка: інститути захисту прав і свобод людини та громадянина. – Ужгород: Видавництво Ужгородського національного університету «Говерла», 2012. – 80 с.